

Pregledni naučni rad
UDK:37.018:371.213
DOI:10.7251/ZND2106313T

ULOGA NASTAVNIKA U SAVREMENOJ ŠKOLI

*Mr.sc Mirsada Tulumović - Kalajac, profesor razredne nastave¹⁵⁵
JU Prva Osnovna škola Živinice*

Apstrakt: *Razvoj društva reflektovao se i na učenje i sam obrazovni sistem, kako po pitanju same organizacije i rada škole, tako i po pitanju kompetencija nastavnika i njegove drugačije uloge u nastavnom procesu. Uloga nastavnika kao izvora i prenosioca znanja se mjenja u sasvim jednu drugačiju koncepciju, gdje je on sve više mentor koji prati i motiviše učenike da samostalno istražuju i dolaze do znanja. Nastavnik u savremenoj školi je i realizator procesa vaspitanja, inicijator u rješavanju vaspitnih pitanja, vaspitnu grupu orijentiše i ukazuje na pravce daljeg vaspitnog kretanja, tražilac i davalac informacija iz domena vaspitanja i inicijator vaspitnih aktivnosti. U ovom radu ćemo ukazati na brojne prednosti savremene škole u odnosu na tradicionalnu, ali i ukazati na ulogu nastavnika koju ima u takvoj školi.*

Ključne riječi: *nastavnik, savremena škola, nastava, učenik.*

Uvod

Brojne promjene u društvu utiču da se i škola mora prilagoditi diskontinuitetu savremenog doba koji tradicionalno orijentisanu prosvjetnu koncepciju čini prilično nestabilnom (Macanović, 2017). Kroz istoriju je nastao veliki broj didaktičkih modela i proveden je veliki broj reformi čiji je zajednički cilj bio da se pokušaju prevazići problemi i slabosti tradicionalnog modela škole i nastave, a osnovna kritika tradicionalne nastave i tradicionalnog modela rada u njoj zasnovana je na činjenici da se nastavni proces prilagođava imaginarnom i zamišljenom učeniku kojeg najčešće i nema u razredu (Tobudić, 2001, str. 51). Brojni pedagozi su dali ogroman doprinos razvoju obrazovanja, a među njima posebno Viljem Glaser (Glasser, 1994; 1999; 2000; 2001a; 2001b) koji je dao veliki naučnoteorijski doprinos u razvoju škole i nastave i reformi tradicionalne u

---

¹⁵⁵ tulumovickalajacmirsada@gmail.com

savremenu nastavu. On posebno ukazuje na transformaciju i govori o savremenoj školi kao kvalitetnoj školi (Glasser, 1994, 1999) utemeljenoj na teoriji izbora (Glasser, 2000), koju obilježava upravljanje vođenjem nasuprot tradicionalnom šefovskom modelu. U reformiranoj savremenoj školi on teži uspostaviti kompetentni razred u kojem nudi novi način poučavanja, testiranja i ocjenjivanja a u kojem svaki učenik može uspjeti (Glasser, 2001b) i učenici uče zato što trebaju da nauče ono čemu ih nastavnik poučava i uče da mogu imati više kontrole nad svojim radom nego prije. Iz ugla posmatranja našeg istraživačkog problema, značajna je filozofija Glaserovog kompetentnog razreda što je po njemu uspjeh bilo kojeg ljudskog poduhvata, uključujući svako učenje i učenje u školi razmjernan kvalitetu interpersonalnog odnosa koji imaju pojedinci koji su uključeni u određeni poduhvat . U Glaserovoj kvalitetnoj školi učenici nastavu doživljavaju drugačije, tj. učenici vole školu, učenje i nastavu, jer se u njoj primjenjuje takav način ophođenja s učenicima s ciljem njihovog ličnog i grupnog približavanja. Učenici pomoću sljedećih sedam povezujućih i međusobno prožetih navika teorije izbora: *briga, slušanje, podržavanje, učestvovanje, ohrabrivanje, vjerovanje i prijateljevanje* grade snažan odnos što se reflektuje i na sam nastavni proces. To je takođe doprinijelo tome da su učenici odbacili vanjsku kontrolu (nepovoljno okruženje) zbog toga što ona narušava (umanjuje) odnos učenik–nastavnik–razred, a prihvatili su teoriju izbora (Glasser, 2000), koja omogućuje povezivanje različitih subjekata (nastavnici, učenici i roditelji). Škola mora da bude mjesto za učenje, razvoj, formiranje ličnosti i sistema vrijednosti, mjesto koje motivise učenike za rad i ispoljavanje kreativnosti, a da bi zaista to uspjela mora da prevaziđe konfekcijske nastavne planove i programe i prilagodi sadržaje interesovanjima i potrebama novih generacija učenika (Macanović, 2015).

Nedostaci tradicionalne i prednosti savremene škole

Nastavni sistemi uvijek su bili u središtu interesovanja brojnih pedagoga, posebno onih koji su se bavili školskom pedagogijom i didaktikom. U tom kontekstu ukazivali su na brojne prednosti, ali i nedostatke školskih sistema. Kada je riječ o manjkavostima tradicionalne škole mnogi autori ukazivali su na te nedostatke, ali ukazivali i na načine prevazilaženja takvih problema. Viljem Glaser (Glasser, 2001b) s ciljem liječenja slabosti tradicionalne škole i uspostave kvalitetne škole govori i o razlozima uspostavljanja kompetentnog razreda: redefinisanje obrazovanja i eliminisanje „školanja“ (sticanje znanja i pamćenje činjenica koje će se ubrzo zaboraviti ili biti rijetko upotrebljive izvan škole, a što ubija uzbuđenje i radost u procesu učenja. Stvarni svijet traži kompetentnost i obično to dobije kad je ono što se traži od radnika korisno i kad se prema njemu dobro odnose. Interesantno

je da od pet vještina koje su korisne učenicima (ili šest ako se doda memorisanje), na radnom mjestu se cijene samo tri: čitanje, pisanje i kompjuterska pismenost, a šest vještina potrebnih radnom mjestu (rješavanje problema, primjena znanja, rukovođenje, saradivanje, govorenje i slušanje) ne zahtijevaju se i naglašavaju u tradicionalnom razredu. U idealnom svijetu učenici moraju biti kompetentni da bi dobili priznanje (Glasser, 2001b). Veći nivo angažovanosti učenika u nastavi i bolji interpersonalni odnosi, prije svega, podrazumijevaju da učenici više saraduju, da zajedno rješavaju probleme, da naučena znanja koriste na nov način u novim situacijama učenja, da međusobno saraduju, da su u prilici da rukovode radom grupe, da sugerišu, kritikuju i vrednuju. U svim tim aktivnostima u kojima se učenici uče da slušaju i da govore, razvijaće se nova kultura koja je podržana konstantnim povećanjem angažovanosti i razvojem povoljnih interpersonalnih odnosa (Trumić, 2021).

Matijević i Radovanović (2011) u kontekstu nastave govore o osnovnim ljudskim potrebama gdje se nalazi i potreba za komuniciranjem te potreba za saradničkim radom, a tu su i osnovne ljudske potrebe na koje upozorava psiholog Abraham Maslow: fiziološke potrebe, pripadanje, sigurnost, ljubav, poštovanje, samopoštovanje i samoaktualizacija, a te se potrebe ne mogu zadovoljiti u nastavi u kojoj je naglašena aktivnost nastavnika. Naime, u nastavi u kojoj je naglašena aktivnost nastavnika, nastavnik realizuje program predavačko-prikazivačkom nastavom te u njoj ima malo mjesta za samorealizaciju svakoga učenika. Milan Matijević i Diana Radovanović (2011) zaključuju da se ostvarivanje ciljeva savremene škole ne može postići tradicionalnim modelom nastave gdje su sva oprema i sva događanja prilagođena potrebama nastavnika. Oni smatraju da u istoriji nastave možemo razlikovati dvije globalne didaktičke strategije. „Prva je ona koju možemo označiti sintagmom nastava usmjerena na nastavnika (nastavnik predaje, demonstrira, a učenici sjede, slušaju i gledaju). Drugu označavamo sintagmom nastava usmjerena na učenike, odnosno učenici rješavaju problem, istražuju, analiziraju, razgovaraju, vrjednuju, konstruiraju“ (Matijević i Radovanović, 2011, str. 114). Škola i nastava treba da prate interesovanja i potrebe učenika, te da se u skladu sa tim smjernicama i reformišu.

Savremena škola i obrazovanje zahtjevaju i kompetentne nastavnike. Za razliku od tradicionalnog poimanja obrazovanja koje je primarno u funkciji pamćenja činjenica, Slatina (2005) smatra da strukturu konfluentnog obrazovanja u savremenoj školi trebaju da čine, obrazovanje sposobnosti opažanja i promatranja, obrazovanje sposobnosti pamćenja, obrazovanje sposobnosti mišljenja, obrazovanje osjećanja, obrazovanje volje i obrazovanje mašte. Do cilja implementacije konfluentnog obrazovanja smatra da treba ići kroz primjenu principa konfluentnog obrazovanja: princip spontaniteta i samoaktiviteta, princip interakcije i

komunikacije, princip slobode i odgovornosti i princip aktualiteta i totaliteta (Slatina, 2005). Kroz ove poglede savremenog obrazovanja vidljivo je da značajnu ulogu ima i kvalitet interpersonalnog odnosa učenika i nastavnika, te kvalitet angažovanosti učenika i nastavnika u nastavnom vaspitno-obrazovnom procesu (Trumić, 2021).

Takođe Trumić (2001) smatra da u tradicionalnoj nastavi nisu izostavljene emocije učenika, ali sve ostaje na nivou apela, na nivou principa. Od principa do njegove realizacije najveći dio posla ostavljen je nastavniku, njegovoj pedagoškoj kreativnosti, imaginaciji ili osjećaju. Nenad Suzić (2002) u vezu dovodi ciljeve i emocije učenika u školskom vaspitno-obrazovnom kontekstu. U tom kontekstu govori o osam ciljnih orijentacija mladih: performativni ciljevi, zrenje kao cilj, izbjegavanje rada, samocijenjenje, omiljenost kod drugih, socijalna prihvaćenost, socijalna odgovornost i socijalna briga, te deset emocija (radost, prihvatanje, iznenađenje, očekivanje, ponos, strah, žalost, gađenje, ljutnja i sram). On je, takođe, jedan od utemeljivača interaktivnog učenja i uradio je eksperimentalnu provjeru efikasnosti interaktivnog učenja u nastavi kao savremenog modela nastave (Suzić, 2002). Kvalitetna interakcija u nastavi pomaže da učenici smanje svoja defanzivna očekivanja, te utiče na opredijeljenost učenika za saradnju sa nastavnikom i motivisanost za nastavu i učenje (Trumić, 2021).

Uloga nastavnika u savremenoj nastavi

Obrazovanje savremenog nastavnika zahtijeva i stvaranje jedne sasvim druge uloge nastavnika koju je ranije imao. Tradicionalna uloga nastavnika - edukatora se promijenila. Danas moderni nastavnik mora biti: mentor, trener (*coach*), moderator, konsultant, asistent odraslima u edukacionom procesu i sl. (Trumić, 2021). U savremenoj nastavi nastavnik koji zna da jedan učenik u razredu preferiše jedan stil učenja a drugi učenik drugi stil učenja neće nametati stil rada u nastavi koji bi bio strogo uniforman, kako bi na učenike djelovao motivišuće, uvažiće kognitivne razlike učenika. Savremena nastava nastoji da odgovori na slabosti tradicionalne nastave, a uvaži sve njene kvalitete. Tako Hilbert Majer (2005) govori o deset obilježja dobre nastave među koje ubraja:

- jasno strukturiranje (jasnoća procesa, ciljeva i sadržaja, jasnoća uloga, dogovor o pravilima, ritualima i slobodama),
- visok udio stvarnog učenja (dobra organizacija vremena, tačnost, podjela organizacije poslova, ritmizovanje dnevnog toka),
- podsticajnu klimu za učenje (uzajamno poštivanje, pouzdanje u pridržavanje pravila, preuzimanje odgovornosti, pravednost i briga),

- jasnoću sadržaja (razumljivost postavljenih zadataka, pouzdanost tematskog hoda, jasnoća o obaveznosti očekivanih rezultata),
- uspostavljanje smisla komunikacijom (učestvovanje u planiranju, kultura razgovora, rasprave o smislu, dnevnik učenja i povratnih informacija učenika),
- raznolikost metoda (bogatstvo tehnika insceniranja, raznolikost obrazaca djelovanja, varijabilnost oblika nastave i uravnoteženost velikih metodičkih oblika),
- individualno podsticanje (sloboda, strpljivost i vrijeme, unutrašnja diferencijacija i integracija, analiza individualnih postignuća u učenju i usklađeni planovi podsticanja, posebno podsticanje učenika iz rizičnih grupa),
- inteligentno vježbanje (osvješćivanje strategija učenja, primjereni zadaci za vježbu, ciljana pomoć i za uvježbavanje podsticajnih okvirnih uslova),
- transparentnost očekivanih postignuća (nastavna ponuda, zasnovana na smjernicama i obrazovnim standardima, prilagođena sposobnostima učenika te neprestana podsticajna povratna obavijest o napretku u učenju) i
- pripremljenu okolinu (red, funkcionalna oprema i upotrebljiva pomagala za učenje) (prema: Meyer, 2005, str. 23–126).

Iz percepcije Ričarda Mejera (Richard Mayer, 2005) dobre nastave vidljivo je kako su u neposrednu kvalitativnu vezu dovedeni angažovanost učenika i nastavnika u nastavi i kvalitet njihovih interpersonalnih odnosa. Takođe, angažovanost učenika i nastavnika u nastavi i kvalitet njihovih interpersonalnih odnosa u velikoj mjeri utiču na kvalitet školske klime i djelotvornosti škole (Domović, 2003).

Danas se pred savremenog nastavnika postavlja čitav niz novih zadataka koje on treba efikasno da riješi, neki od njih su:

- da izabere savremene nastavne sadržaje (aktuelne) s posebnim naglaskom na to da njihovim izborom više vodi računa o vaspitnoj funkciji savremene škole koja je danas manje vidljiva u odnosu na njenu obrazovnu funkciju,
- da bira efikasne strategije, metode i postupke, te nove oblike vaspitno-obrazovnog rada,
- da izgradi i održava subjekatski položaj učenika,
- da koristi raznovrsne medije u procesima nastave i učenja,
- da osposobljava učenike za sampovaspintanje i samoobrazovanje (prema: Stevanović, 1999, str. 42).

Nastavnik u savremenoj školi usmjeren je na permanentno usavršavanje, ali i stalno razvijanje svojih opštih i specifičnih kompetencija. Posebno je važna empatija nastavnika prema svojoj profesiji. Pored toga on danas ima višestruku ulogu u nastavnom procesu. Pred savremenog nastavnika postavljaju se zahtjevi za realizaciju više uloga: organizator vaspitno-obrazovnog procesa, operator, koordinator, programer, režiser vaspitno-obrazovnog procesa, istraživač, analitičar svog i učenikovog rada, graditelj saradničkih interpersonalnih odnosa, kreator kreativnih potencijala učenika. U vaspitnom smislu, prema Marku Stevanoviću (1999), nastavnik u savremenoj školi je i realizator procesa vaspitanja, inicijator u rješavanju vaspitnih pitanja, vaspitnu grupu orijentiše i ukazuje na pravce daljeg vaspitnog kretanja, tražilac i davalac informacija iz domena vaspitanja, usklađivač vaspitnog uticaja, mentor, inicijator vaspitnih aktivnosti, izvjestilac o vaspitnim problemima, evaluator napretka i vaspitnih efekata, motivator u vaspitnom procesu. U savremenoj nastavi nastavnici kvalitetnim interpersonalnim odnosima s učenicima i odgovarajućim vaspitnim-obrazovnim pristupom mogu doprinijeti učvršćivanju veza koje integrišu kognitivni, afektivni i psihomotorni razvoj ličnosti. Ne potcjenjujući nastavne sadržaje, izdvaja se bitnim pristup i način na koji se predaje, a posebno način na koji nastavnici učenike podstiču na kognitivno i interpersonalno odlučivanje i rješavanje problema (Salovey i Sluyter, 1999). Nastava je danas dinamičan proces koja traži i dinamične učesnike. Zato je neophodno motivisati i nastavnike i učenike, te razvijati njihove interpersonalne odnose kako bi i ishod učenja bio što kvalitetniji i efikasniji. Turbulentni odnosi i dešavanja u društvu reflektuju se i na obrazovanje koje danas ima sve izazovnije i odgovorniju ulogu u socijalizaciji djece i mladih.

Zaključak:

Obrazovanje je danas jedno od najdinamičnijih društvenih procesa, jer je u stalnoj trci sa novim naučnim dotignućima i njihovoj što efikasnijoj primjeni. Sve češće se ukazuje da snaga i moć jedne zemlje leži upravo u kvalitetu njenog sistema obrazovanja. Današnje društvo u vremenu turbulentnih promjena, globalizacije, teži cjeloživotnom učenju i usavršavanju ljudi kroz čitav životni vijek. Sve više se teži jedinstvenom društvu znanja, državi bez granica, informatizaciji obrazovanja, mobilnosti nastavnika i studenata, kao i drugim brojnim novinama i promjenama koje direktno utiču na efikasnost i kvalitet obrazovanja. Današnji globalni svijet živi brzo, aktivno i neujednačeno. Sve sfere života i rada teže ka tome da se što je moguće više *osvoji* savremenost. Tome mora težiti i škola. Iako danas školi najčešće dodajemo prefiks savremena, njena savremenost nikada ne ide ispred savremenosti

društva kojem pripada i nikada nije takva da je ne bi trebalo usavršavati i mijenjati. Problem je i u tome što se društvo brže mijenja u odnosu na postojeću školu. Upravo zbog toga današnje učenike treba što više osposobljavati ne samo za znanje koje im je potrebno da bi završili određeni nivo formalnog obrazovanja, već i za nove životne uloge. Stoga pretpostavljamo da će veća angažovanost učenika u nastavi i bolji interpersonalni odnosi biti u funkciji ne samo osavremenjavanja nastanog procesa i školske klime, već i siguran zalog za budućnost učenika i onu savremenost koju će oni kreirati i razvijati tokom XXI vijeka. Zato je danas neophodno težiti efikasnom obrazovanju, a da bi smo to imali moramo imati školski sistem koji je usklađen sa interesovanjima i potrebama novih generacija učenika, kao i težiti permanentnom usavršavanju nastavnika koji sada ima sasvim drugu ulogu nego što je imao u tradicionalnoj nastavi.

Literatura:

1. Domović, V. (2003). *Školsko ozračje i učinkovitost škole*. Jastrebarsko: N. Slap.
2. Glasser, W. (1994). *Kvalitetna škola*. Zagreb: Educa.
3. Glasser, W. (1999). *Nastavnik u kvalitetnoj školi*. Zagreb: Educa.
4. Glasser, W. (2000). *Teorija izbora, nova psihologija osobne slobode*. Zagreb: Alinea.
5. Glasser, W. (2001a). *Realitetna terapija u primjeni*, Zagreb: Alinea.
6. Glasser, W. (2001b). *Svaki učenik može uspjeti*. Zagreb: Alinea.
7. Macanović, N. (2015). Obrazovanje savremenog nastavnika uz primjenu neurolingvističnog programiranja. *Učenje i nastava*, god.1., broj 4. str. 651-662.
8. Macanović, N. (2017). Škola i moralno vaspitanje učenika. *Učenje i nastava*, god.III., broj 1. str. 45-54.
9. Matijević, M. i Radovanović, D. (2011). *Nastava usmjerena na učenika*. Zagreb: Školske novine.
10. Meyer, H. (2005). *Što je dobra nastava?* Zabreb: Erudita.
11. Salovey, P. & Sluyter, D. J. (1999). *Emocionalni razvoj i emocionalna inteligencija: pedagoške implikacije*. Zagreb: Educa.
12. Slatina, M. (2005). *Od individue do ličnosti – uvođenje u teoriju konfluentnog obrazovanja*. Zenica: Dom štampe.
13. Stevanović, M. (1997). *Odgoj u obitelji i školi*, Pula: "Mara".
14. Suzić, N. (2002). *Emocije i ciljevi učenika i studenata*. Banja Luka: TT-centar.
15. Tobudić, N. (2001). *Aktivno učenje u interaktivnoj nastavi*. Tuzla: Bosanska riječ.
16. Trumić, R. (2021). *Angažovanost u nastavi i interpersonalni odnosi učenika i nastavnika*. Banja Luka: Centar modernih znanja.

THE ROLE OF TEACHERS IN THE MODERN SCHOOL

Abstract: *The development of society reflected on learning and the educational system itself, both in terms of the organization and work of the school, and in terms of teacher competencies and its different role in the teaching process. The role of the teacher as a source and transmitter of knowledge is changing into a completely different concept, where he is increasingly a mentor who monitors and motivates students to independently research and come to knowledge. The teacher in a modern school is also the implementer of the educational process, the initiator in solving educational issues, orients the educational group and points to the directions of further educational movement, seeker and provider of information in the field of education and initiator of educational activities. In this paper, we will point out the numerous advantages of a modern school in relation to a traditional one, but also point out the role of a teacher in such a school.*

Keywords: *teacher, modern school, teaching, student.*